

door Jan Willem Bos

In 1992 publiceerde Mariët Meester *De stilte voor het vuur*, waarin ze verhaal deed van haar reizen naar Roemenië in 1990-1991 en haar contacten met de Roma-minderheid. In de jaren daarna bleef ze terugkeren, met een onderbreking in de periode 1997-2003, om te zien hoe het de mensen die ze had leren kennen was vergaan en hoe de situatie van Roemenië en zijn Roma-inwoners ervoor stond. Samen met de – herschreven – hoofdstukken van het eerste boek is het verslag van haar latere Roemenië-reizen bijeengebracht in een lijvig nieuw boek, dat de titel *Sla een spijker in mijn hart* heeft meegekregen. In vergelijking met *Stilte* is dit nieuwe boek ook verrijkt met veel kleurenfoto's van Jaap de Ruig, zodat de personen en plaatsen die erin voorkomen voor de lezer aanschouwelijk worden gemaakt.

Gechoqueerd

Het beginpunt van Mariët Meesters belangstelling voor de Roemeense Roma is pure nieuwsgierigheid, die mede ontstond door de argwanende en negatieve benadering waar zij en haar man en reisgenoot Jaap de Ruig mee te maken kregen toen zij, als niet-Roma, met een woonwagentje door Frankrijk trokken. En toen ze vlak na de revolutie van 1989 las dat er in Roemenië twee miljoen Roma leefden, was dat genoeg reden om te gaan kijken hoe die Roma leefden. En dat was – voor het overgrote deel – in beroerde omstandigheden, wat ze met verbazing en verontwaardiging beschrijft in de eerste hoofdstukken van het boek. Om ook concreet iets te kunnen doen ter leniging van de ellende die ze op veel plaatsen aantrof, richtten de auteur en haar man een stichting op om projecten van Roma financieel te kunnen ondersteunen. En ze leerden een mondje Roemeens om beter rechtstreeks met de mensen die ze ontmoetten te kunnen praten.

Mariët Meester heeft niet de ambitie om een sociologisch onderzoek te doen naar de Roma-problematiek, maar eerder om de situaties waarin ze belandt te schetsen en de mensen die ze leert kennen te portretteren. Het levert boeiend en regelmatig schrijnend proza op, wat met name geldt voor haar beschrijving van het gehucht Hetea, even ten noorden van Braşov, dat ten tijde van haar eerste bezoek in 1991 niet meer was dan een verzameling geïmproviseerde hutten waar mensen proberen te overleven in omstandigheden die niet verschillen van die in een sloppenwijk in de Derde Wereld. Ze beschrijft ook dit met de nodige objectiviteit en afstandelijkheid, al kan ze niet

verhullen hoe gechoqueerd ze is.

Die objectiviteit blijkt moeilijker te handhaven wanneer ze over mensen schrijft, want in de omgang met de diverse personen die op haar pad komen, dringen persoonlijke sympathieën zich bijna onvermijdelijk naar voren. En dan kan het ook moeilijk zijn om je eigen normen en waarden buiten de vergelijking te houden, iets waar ze wel naar streeft. Mariët Meester lijkt een onwankelbaar geloof te hebben in de noodzaak van onderwijs voor Roma-kinderen, een overtuiging die ik overigens deel. Daarom ergert ze zich bont en blauw aan de would-be Roma-activiste Nuța (die later Nuți blijkt te heten), die zelf intellectuele pretenties heeft maar haar kinderen verwaarloost (volgens onze normen!) en het van ondergeschikt belang vindt of ze wel of niet naar school gaan.

Ze beschrijft met nauw verborgen frustratie – maar niet zonder gevoel voor humor – het hopeloze gebrek aan samenwerking en de hevige rivaliteit tussen de diverse Roma-organisaties en de holle pretenties van de soms dubieuze en incompetenten figuren die het tot gemeenschapsleider of Roma-‘koning’ hebben geschopt.

Kern in het hele verslag van de auteur blijft dat het binnen Europa niet aanvaardbaar is dat een hele sociale (of etnische) groep in feite buiten de maatschappij leeft (of wordt gehouden), waardoor de Roma nauwelijks de kans hebben hun leven en dat van hun kinderen te verbeteren.

Wanneer Meester echter het gevoel krijgt dat alle projecten waarmee ze zelf een bijdrage tot verbetering had willen leveren, op een dood spoor zijn beland, neemt ze een paar jaar afstand van Roemenië en van de Roma-problematiek. Als ze een achttal jaren later weer naar Roemenië komt, blijken de problemen uiteraard nog altijd levensgroot te zijn, maar er is duidelijk sprake van enige verbetering en daarom ook van wat meer optimisme in haar berichtgeving. Het tweede deel van haar boek onderscheidt zich niet alleen daarin van het eerste deel. Haar reizen in 2004 en 2005 zijn geen ontdekkingsreizen meer om te proberen inzicht te krijgen in de hele complexiteit van de Roma-minderheid in Roemenië, maar het zijn reizen die ze onderneemt om oude vrienden op te zoeken en te constateren dat er in de tussenliggende jaren – mondjesmaat maar merkbaar – vooruitgang is. Ze merkt ook dat de Roma die ze tijdens haar latere reizen ontmoet, toeschietelijker zijn geworden, opener, minder defensief tegenover een onbekende buitenstaander/buitenlander, wat op zichzelf al aangeeft dat ze zichzelf beter op hun plaats voelen binnen de Roemeense maatschappij.

Eerlijk

Voor het schrijven van dit boek was de nodige moed nodig. Mariët Meester heeft niet gearzeld

om zich te begeven te midden van groepen arme mensen die haar met argwaan bekeken, ze was niet bang om het bed te delen met vlooiën, haar behoefte te doen zonder de afzondering die wij daar graag bij zoeken en hele onhygiënische maaltijden te delen. De grote kwaliteit van *Sla een spijker in mijn hart* (ik zal de betekenis van de titel niet verklappen) is dat het een eerlijk boek is, zowel eerlijk tegenover de mensen die de auteur in Roemenië leert kennen en eerlijk tegenover zichzelf. In tegenstelling tot *De stilte voor het vuur* heeft ze alle personen die ze in haar boek opvoert bij naam genoemd, al weet ze dat lang niet iedereen positief wordt neergezet. In haar voorwoord beschrijft ze haar houding zelf als 'welwillende eerlijkheid'. Diezelfde eerlijkheid betoon ze ook ten opzichte van zichzelf, want het boek is niet alleen het verhaal van de Roemeense Roma in de transitieperiode van het communisme naar EU-lidmaatschap, maar ook het verslag van een persoonlijke ontwikkeling. In de loop daarvan bekent ze liberaler te zijn geworden en niet meer te geloven in het brengen van hulpgoederen, 'daarvoor heb ik in de loop van de jaren te veel nadelen van dergelijke goedbedoelde acties gezien'.

Het boeiende, goed geschreven boek van Mariët Meester geeft niet alleen een beeld van de situatie van de Roemeense Roma, maar laat ook zien hoe het land zelf in het anderhalve decennium sinds de val van het communistische regime is veranderd. Daarmee levert het een belangrijke bijdrage aan onze algemene kennis van Roemenië en van zijn Roma-minderheid. Hoe belangrijk dat is, benadrukt de auteur in haar voorwoord, waar ze erop wijst dat er na de afronding van de laatste uitbreidingsronde van de EU, twaalf miljoen Roma binnen de grenzen van de Unie zullen wonen.